

www.e-rara.ch

Historia Sacra Et Ecclesiastica

[Erscheinungsort nicht ermittelbar], 1795

Zentralbibliothek Zürich

Shelf Mark: Rp 140

Persistent Link: <https://doi.org/10.3931/e-rara-61002>

[S. 51 - 100]

www.e-rara.ch

Die Plattform e-rara.ch macht die in Schweizer Bibliotheken vorhandenen Drucke online verfügbar. Das Spektrum reicht von Büchern über Karten bis zu illustrierten Materialien – von den Anfängen des Buchdrucks bis ins 20. Jahrhundert.

e-rara.ch provides online access to rare books available in Swiss libraries. The holdings extend from books and maps to illustrated material – from the beginnings of printing to the 20th century.

e-rara.ch met en ligne des reproductions numériques d'imprimés conservés dans les bibliothèques de Suisse. L'éventail va des livres aux documents iconographiques en passant par les cartes – des débuts de l'imprimerie jusqu'au 20e siècle.

e-rara.ch mette a disposizione in rete le edizioni antiche conservate nelle biblioteche svizzere. La collezione comprende libri, carte geografiche e materiale illustrato che risalgono agli inizi della tipografia fino ad arrivare al XX secolo.

Nutzungsbedingungen Dieses Digitalisat kann kostenfrei heruntergeladen werden. Die Lizenzierungsart und die Nutzungsbedingungen sind individuell zu jedem Dokument in den Titelinformationen angegeben. Für weitere Informationen siehe auch [Link]

Terms of Use This digital copy can be downloaded free of charge. The type of licensing and the terms of use are indicated in the title information for each document individually. For further information please refer to the terms of use on [Link]

Conditions d'utilisation Ce document numérique peut être téléchargé gratuitement. Son statut juridique et ses conditions d'utilisation sont précisés dans sa notice détaillée. Pour de plus amples informations, voir [Link]

Condizioni di utilizzo Questo documento può essere scaricato gratuitamente. Il tipo di licenza e le condizioni di utilizzo sono indicate nella notizia bibliografica del singolo documento. Per ulteriori informazioni vedi anche [Link]

vit, ut cecinerant Aggæus & Malachias; Jerusalem intravit ascendens super Asinam, vel pullum Asinæ, ut Zacharias prænuntiaverat; a Juda Apostolo, qui cum ipso dulces capiebat cibos, proditus est, atque triginta argenteis venditus, ut prius David, posterius Zacharias vaticinati fuerant; corpus suum dedit percutientibus, & genas suas vellentibus, faciem suam non avertit ab increpantibus & conspuentibus in eum, non fuit in eo species, neque decor, sicut ovis ad ocisionem ductus est, & quasi agnus coram tondente se, obmutuit, vulneratus est propter iniquitates nostras, attritus est propter scelera nostra, cum sceleratis reputatus est; pro eo quod tradidit, in mortem, animam suam, vidit semen longævum & fortium spolia divisit, ut tam luculenter præfatus fuerat Isaias; manus ejus fossæ, ejus pedes perforati, ejus os aceto potatum, corpus ipsius ita in cruce extensum, ut omnia ejus ossa dinumerarentur; ejus vestimenta divisa, fors super ipsius vestem missa, ut expressis terminis prænuntiaverat David; occisus est in medio septuagesimæ hebdomadis, paulo post & civitatem & sanctuarium dissipavit populus Romanus, cum duce Tito, visa est in templo abominatio desolationis, & etiamnum perseverat desolatio, ut Daniel tam expresse dixerat; denique legem antiquam abrogavit, novam & longe perfectiorem condidit, Ecclesiam omnibus visibilem, & in ævum mansuram fundavit, idololatriam destruxit, gentes ad verum Deum convertit, ut omnes Prophetæ toties decantaverant; ergo omnia vaticinia Messiam spectantia, in Christo Jesu perfecte & ad amussim sunt impleta; ergo Jesus est verus Messias a Prophetis prænuntiatus.

4. Hoc argumentum cuilibet attendenti vere ineluctabile videbitur, quid enim contra dicere possent Christianæ religionis hostes? dicentne nos errare, nos libros Veteris Testamenti non recte intelligere, ibi nullum Messiam, liberatorem nullum esse promissum?

At hos libros legisse sat est, ut contrarium luce meridiana Clarius deprehendatur. Præterea si nullus Messias, nullus liberator fuerit olim a Deo promissus, & a Prophetis prænuntiatus; quare ergo Judæi, hunc liberatorem tantâ cum fiduciâ semper expectaverunt, & etiamnum expectant?

Consulantur diversa eorum historiæ monumenta, consulantur ipsimet Judæi adhuc existentes; & videbitur persuasione de futuro Messiae adventu, tam altè eorum mentibus fuisse impressam, ut nihil hucusque hanc destruere potuerit. Sed, quod sedulo notandum est, numquam Judæi Messiam ut jamjam venturum, tam firmiter & tam generaliter expectaverunt, quam tempore, quo Christus natus est. Hinc plurimi hoc ævo visi sunt impostores, qui nomen Messiae affectabant, hinc plures ex Judæis, Herodiani cognominati, primum Herodem, quamvis natione Idumæum, tanquam Messiam spectabant, hinc ipsemet Flavius Joseph imperatorem Vespasianum, turpi adulatione Messiam nominavit, hinc in toto Oriente, prævaluerat opinio, magnum, & præstantem aliquem virum tunc temporis è Judæa egresurum, qui rerum potiretur, ut expresse tradunt duo authores Ethnici, nempe Suetonius & Tacitus, quorum verba sequuntur: *percrebuerat*, inquit Suetonius, lib. 5. cap. 4. *de Vespasiano: Oriente toto, vetus & constans*

opinio, esse in fati; ut eo tempore, Judæa profecti rerum potirentur. Pluribus persuasio inerat, inquit Tacitus, lib. 5°. historiæ cap. 13°. antiquis Sacerdotum litteris contineri, eo ipso tempore, fore ut valesceret Oriens, profectique Judæa rerum potirentur. Quare autem hoc, potius quam alio tempore, venturum esse Messiam persuasum erat Judæis? nisi quia tempora, Prophetarum oraculis, pro adventu Messiae designata, cum hac epocha præcise coincidebant.

Sed forsan dicent increduli, prædicta oracula, quæ Messiam prænuntiare videntur, non esse genuina, sed supposititia, atque post eventum conficta; verum facile præcluditur hæc evasio. Enim vero, si illa oracula conficta fuerint & supposita, vel a Judæis, vel a Christianis, neutrum dici potest. 1º. Quidem non a Judæis; quis enim nisi insanus sibi suadere posset, Judæos hostes religionis Christianæ infensissimos, finxisse, & in suos libros sacros inseruisse oracula hujus religionis divinitatem invicte demonstrantia? non a Christianis; quomodo enim Christiani, libros in manibus Judæorum existentes, interpolare, & in ipsis vaticinia, actualem Judæorum religionem jugulantia, inscribere potuissent? numquid, si hoc tentassent Christiani, quod sane supponi non potest, numquid, inquam, consensissent Judæi, ac illud permisissent? nonne econtra reclamassent, totisque viribus, & proinde efficaciter obstitissent? hoc est tam evidens, ut nihil magis; aliunde nemo negare potest prædicta oracula, jam in textu hebræo extitisse, tempore Ptolomæi Philadelphi, id est, trecentis circiter annis, ante Christum natum; siquidem 70^a interpretes,

textum hebræum, in græcum idioma tunc vertentes hæc oracula reddiderunt; ergo confingi non potuerunt a Christianis, qui tunc non existerant.

Incaſſum igitur Chriſtianæ religionis oſores, momentum ex Prophetiis deſumptum, infirmare tentarent, fuit, eſt & ſemper erit inexpugnabile.

ANNOTATIO TERTIA.

De quatuor Evangelistis.

1. Quatuor Evangelia, inter libros Canonicos, primum locum ſibi vindicare, docet Auguſtinus & fatentur omnes; nec plura, nec pauciora quam quatuor, Eccleſia admittit ab initio. Varii autem Hæretici, circa hoc diverſas protulerunt ſententias. Quidam quorum meminit Sanctus Irenæus, lib. 3°. ſolum Evangelium ſecundum Marcum, alii, ut Marcionitæ, ſolum Evangelium ſecundum Lucam, idque interpolatum & truncatum, alii ut Manichæi, ſolum Joannis Evangelium admittebant.

2. Ex quatuor Evangelistis, duo res a Chriſto geſtas, ut viderant, enarrarunt, ſcilicet Sanctus Matthæus, & Sanctus Joannes; alii duo nimirum Sanctus Marcus, & Sanctus Lucas, ut ex oculatis teſtibus acceperant. Hoc ordine ſcripta ſunt Evangelia: 1°. Evangelium Sancti Matthæi, gente Galilæi, qui & Levi dicitur, quique a Telonio ad Apoſtolatum vocatus eſt a Chriſto. 2°. Sancti Marci, qui fuit diſcipulus & interpres Sancti Petri, a quo miſſus eſt, in Ægyptum; ut

in ea regione Christum annuntiaret. 3°. Sancti Lucæ, qui erat Antiochenus medicus, Sancti Pauli discipulus & comes. Ultimo Sancti Joannis, qui fuit discipulus Christi dilectus. Solus Matthæus scripsit hebraico, aut potius syriaco idiomate, cæteri græcè scripserunt. Ita censent Sanctus Hieronymus & Sanctus Augustinus, at tamen non nulli, inter quos Baronius existimant, Sanctum Marcum, latine scripsisse.

3. Sanctus Hieronymus Epistolâ 150^a, ad Hedibiam, suspicari videtur, quod ultimum Sancti Marci caput non sit Canonicum; eo quod illud caput tunc temporis in pluribus codicibus græcis non reperiretur; ast illud caput semper ab Ecclesia receptum esse, tanquam Canonicum constat, tum ex Sancto Augustino, lib. 3°. de consensu Evangelistarum, tum ex Athanasio, in Synopfi, tum potissimum ex Sancto Irenæo, qui lib. 3°. adversus Hæreses, cap. 11°. agnoscit hoc caput fuisse a Sancto Marco scriptum; quod argumento est, illud in antiquioribus codicibus græcis non fuisse desideratum, & illud ab Ecclesia receptum, tanquam partem Evangelii secundum Marcum, duobus, ante Sanctum Hieronymum, sæculis.

4. Adulteræ mulieris historiæ, Joannis 8°. capite, narrata, olim in non nullis codicibus, deerat & etiamnum deest; hinc Origenes, Sanctus Chrysostomus & alii plures, hanc in suis commentariis prætermittunt; certum est tamen ipsam esse Canonicam; hocque demonstrant & 16 vetustissimi codices manuscripti, quos contulit Robertus Stephanus, & autoritas tum Sancti Ambrosii Epistolâ ad Studium, tum Sancti Hieronymi,

lib. 2°. contra Gelasium, tum Sancti Augustini, tractatu
/ 33°. in Joannem; tum præsertim concilii Tridentini.

ANNOTATIO QUARTA.

De Christi genealogiâ.

Christi genealogiam, variè descripserunt Sancti Matthæus & Lucas, & ipsorum discrepantiam, jam olim objiciebant, & etiamnum objiciunt Christianæ religionis hostes; verum hæc apparens dissensio Evangelistarum id unum probat, ipsos seorsim & absque ulla collusione Evangelium scripsisse, ac proinde summam mereri fidem. Jam vero facile conciliari possunt Sancti Matthæus & Lucas, in puncto, de quo hic agitur; ut patebit ex sequentibus.

Duplex objicitur, inter utramque Christi genealogiam, discrepantia; scilicet 1°. quod Sanctus Joseph sit juxta Matthæum, filius Jacob & juxta Lucam filius Heli. 2°. Quod juxta priorem Evangelistam, Salathiel sit filius Jechoniæ, & secundum posteriorem, filius Neri. Ad solvendam primam difficultatem advertendum, quod apud Judæos, vigeat hæc lex, Deuteronomii 25°. *quando habitaverint fratres simul, & unus ex eis, absque liberis mortuus fuerit; uxor defuncti non habet alteri, sed accipiet eam frater ejus, & suscitabit semen fratris sui, & primogenitum ex ea filium, nomine ipsius appellabit; ut non deleatur nomen ejus ex Israel.* Ex hac lege sequitur, quod apud Judæos duplex filius distinguebatur, scilicet filius naturalis & filius legalis. Aliquis dicebatur naturalis alterius filius,

quando, de facto, ab ipso fuerat genitus; dicebatur ejus filius legalis, quando non ab ipso, sed ab ipsius fratre in ejus mortui scilicet locum suffecto, erat genitus. Hoc posito, facile solvitur difficultas; dicendo scilicet quod Joseph fuerit filius, & Jacob & Heli, filius quidem naturalis Jacob; siquidem Jacob genuit Joseph, ut dicit Sanctus Matthæus; & filius legalis Heli, prout insinuat Sanctus Lucas, dicendo, non quod Heli genuerit Joseph; sed quod Joseph fuit Heli.

Hanc responsionem tradit Julius Africanus, in sua ad Aristidem Epistolâ, quam refert Eusebius; & testatur idem Africanus, se hanc explicationem didicisse ab ipsismet Salvatoris nostri, secundum carnem, propinquis: aliunde hanc Africani solutionem approbant Sanctus Gregorius Nazianzenus, Sanctus Hieronymus, Sanctus Augustinus, Sanctus Ambrosius, venerabilis Beda & plures alii.

Sed forsan dicet aliquis hæc responsio supponit Jacob & Heli fuisse fratres, si autem fuerunt fratres eundem patrem habere debuerunt; quod pugnat cum Evangelistis supra laudatis; siquidem juxta Sanctum Matthæum, pater Jacob fuit Mathan, & juxta Sanctum Lucam, pater Heli fuit Mathat; verum evanescit, difficultas dicendo, quod Jacob & Heli fuerint equidem fratres uterini, seu ex eâdem matre; non vero Germani seu ex eodem patre, progeniti.

Sic totum factum explicat Julius Africanus, prout illud a Christi cognatis acceperat. Diversis temporibus Mathan & Mathat habuerunt unam & eandem uxorem,

nomine Estha. Mathan illam primo duxit & ex ea genuit Jacob; defuncto vero Mathan, Mathat eam duxit, quia lex non vetabat viduam alteri nubere, & ex ea genuit filium nomine Heli; itaque non Germani sed uterini duntaxat fratres erant Jacob & Heli. Heli uxorem quidem duxit, sed mortuus est sine liberis, Jacob ipsius frater Uterinus, relictam viduam Heli, ex præcepto legis accepit, & ex ea genuit Joseph virum Mariæ, & sic Joseph erat filius naturalis Jacob, ut narrat Sanctus Matthæus, & filius legalis Heli, ut recenset Sanctus Lucas.

Ad solvendum secundam difficultatem, quidam eamdem quam modo afferunt responsionem; dicunt nimirum, quod Salathiel erat filius naturalis Jechoniæ & filius legalis Neri, ac proinde quod nulla sit ex hac parte inter Evangelistas contradictio. Alii & quidem probabilius respondent, diversos esse Salathiel & Zorobabel, a Sanctis Matthæo & Luca relatos. Dico probabilius: enimvero, Zorobabel, de quo Matthæus, genuit Abiud; Zorobabel vero de quo Lucas genuit Refa, aliunde a Salathiel, quem refert Matthæus, usque ad Joseph, undecim tantum ponuntur generationes; & a Salathiel, quem refert Lucas, viginti numerantur; ergo probabile est, illos Salathiel & Zorobabel, non esse tantum duos, sed quatuor diversos homines.

Contra Christi genealogiam a Sancto Matthæo adornatam, aliud objicit Porphyrius tanquam ineluctabile argumentum, scilicet, quod Sanctus Matthæus dicat, Josiam fuisse patrem Jechoniæ, dum constat & ex libro 4°. Regum cap. 24°. & ex libro 2°. Paralipomenon cap.

36°. non Josiam, sed Joachim fuisse patrem Jechoniæ. Sed hallucinatur Porphyrius, non attendendo, duplicem fuisse Jechoniam, nempe primum, qui Eliakim, seu Joakim etiam vocabatur, quique erat filius Josiæ, & secundum qui adhuc appellatur Joachim, quique erat prioris Jechoniæ filius. Vide, quæ supra diximus in Synopsi historiæ quintæ mundi ætatis, ubi de regibus Judæ agitur.

Hinc colliges, quod quando Sanctus Matthæus, dicit Josias autem genuit Jechoniam &c. *Jechonias autem genuit [Salathiel]*; sensus sit, Josias genuit Jechoniam primum, Jechonias autem secundus genuit Salathiel.

Hæc explicatio quæ fundatur in autoritate Sanctorum Patrum, adhuc constat ex ipsomet Matthæo, qui versu 17°. sic habet: *omnes itaque generationes, ab Abraham usque ad David, generationes quatuordecim; & a David, usque ad transmigrationem Babylonis, generationes quatuordecim; & a transmigratione Babylonis, usque ad Christum, generationes quatuordecim.* Porro si Jechonias, per quem incipit tertia Tessaradecades, idem esset, ac ille, per quem terminatur secunda, jam in illa tertia Tessaradecade non quatuordecim, sed tredecim duntaxat essent generationes, quod repugnat.

Ubi adhuc advertendum, quod Sanctus Matthæus volens totam Christi ab Abrahamo genealogiam, in triplici Tessaradecade complecti, ex consulto omiserit tres reges scilicet Joam, Amaziam & Azariam, qui inter Joram & Osiam, in Juda regnaverunt; hos autem potius, quam alios referre omisit, propter peculiarem

maledictionem, quam Deus bis pronuntiat effundendam, super domum Achab, ex cujus stirpe descendebant tres prædicti reges, mediante scilicet impia Athalia, uxore Joram & Joas matre.

ANNOTATIO QUINTA.

De tempore, quo Christus fuit a Magis adoratus.

Circa tempus, quo Christus a Magis fuit adoratus, multiplex est interpretum sententia.

Quidam cum Sancto Epiphanio Hæresi 51^a, contendunt stellam Magis apparuisse, die 25^a decembris, nascente Domino; sed tamen Magos, non venisse, nisi Biennio, post hanc stellæ apparitionem, ac proinde Christi nativitatem.

Verum hæc opinio insolubilibus obruitur difficultatibus. Namque 1^o sic habetur Matthæi cap. 2^o: *cum natus esset Jesus, in Bethleem Juda, in diebus Herodis, ecce Magi ab Oriente venerunt &c.* Porro si solum post Biennium, a Christo nato, advenissent; potuissetne Matthæus rem hoc modo narrare? minimè quidem, nam to *ecce* non potest indicare rem, quæ post multum tempus acciderit, sed rem quæ vel statim, vel saltem proximè successerit. 2^o Juxta Matthæum Magorum adventus contigit in diebus Herodis, hoc autem non verificaretur, si Magi, non nisi Biennio post Christum natum, Hierosolymam advenissent; siquidem, juxta Chronologos, Herodes è vivis excessit, anno, post Christi nativitatem elabente. 3^o Ex Evangelio certum

est Magos Bethleem venisse, ibique Christum natum adorasse; ast si, post Biennium duntaxat, adventassent; Christum Bethleem non invenissent; siquidem, ut habetur Lucæ cap. 2°. parentes ejus, die ab ortu quadragésimo, eum, in templo Hierosolymitano, præsentarunt, & postea non in Bethlehem; sed in Galilæam, in civitatem suam Nazareth reversi sunt.

Alii, interquos author operis imperfecti in Matthæum, Homiliâ secundâ, dicunt stellam Biennio ante Natale Christi in Oriente apparuisse, unde juxta ipsos Magi non advenerunt, nisi Biennio expleto, post stellæ apparitionem; ast ista sententia facile convellitur: si enim stella, Biennio ante Christi nativitatem apparuisset; quorsum Magi tamdiu suam profectionem procrastinassent? aliunde stella non erat signum Christi nascituri, ut supponit hæc opinio, sed signum Christi nati, ut evidenter demonstrat hæc Magorum interrogatio: *ubi est qui natus est rex Judæorum? vidimus enim stellam ejus in Oriente.* Non dicunt, ubi est qui nascetur, sed ubi est qui natus est? vidimus enim &c.

Tandem alii communem Ecclesiæ traditionem sequentes, dicunt stellam, nascente Christo, Magis apparuisse; atque ipsos Bethleem adventasse 6^a januarii, seu decimâ tertiâ die, a Christi nativitate. Ita Sanctus Thomas, 3^a parte, quæstione 36^a, articulo 6^o: *Magi inquit pervenerunt ad Christum, decimâ tertiâ die nativitatis ejus, quo die festum Epiphaniæ celebratur.* Quamquam hæc sententia suas quoque patiatur difficultates; attamen aliis anteponenda nobis videtur, tum quia fundatur in usu seu consuetudine Ecclesiæ latinæ

præsertim, quæ saltem, ab ineunte quinto sæculo, festum Epiphaniæ, hoc est, Magorum adventum & adorationem semper celebravit, die sextâ januarii, seu decimâ tertiâ die, a Christi nativitate; tum quia, in hac hypothese, facilius Evangelia Matthæi & Lucæ conciliantur, ut patebit ex dicendis; tum quia & Sanctus Augustinus, & Sanctus Hieronymus, & plures alii patres cogitasse videntur, quod Magi invenerint Christum, in præsepio; quod verificari non potest, nisi in nostra sententia.

Fatendum tamen quod multa obijci possunt scilicet 1^o. quod ut legitur Matthæi cap. 2^o: *Herodes videns se illusum fuisse a Magis, mittens occidit omnes pueros, qui erant in Bethleem & omnibus finibus ejus, a Bimatu & infra; secundum tempus, quod exquisierat a Magis.* Quod evidenter denotat, inquit adversarii, Magos, Herodi tempus apparitionis stellæ interroganti, respondisse a Biennio circiter hanc stellam apparuisse, & ideo ipsum pueros omnes a Bimatu & infra occidisse; ast sensum textûs laudati, perperam intelligunt adversarii; quando enim dicitur, quod Herodes occiderit pueros a Bimatu & infra; secundum tempus quod exquisierat a Magis, hæc ultima verba secundum tempus &c. Non sunt referenda ad *to a Bimatu*, sed ad *to & infra*; ita ut sensus sit; quod Herodes occiderit pueros, a Bimatu natos, usque ad illud tempus, quod a Magis didicerat, stellam illis apparuisse & non infra.

Ast dicet aliquis, quare ergo Herodes occidit pueros a Bimatu? sane ad ejus scopum sufficiebat occidere pueros, secundum tempus apparitionis stellæ; & ad id

sic respondet Sanctus Chrysostomus, Homilia septima in Matthæum: *quod omnes, a Bimatu & infra, occiderit, ne miremur; furor enim & timor, ad maiorem securitatem plus temporis adjecit, ut nullus effugeret.* Aliunde nonne Herodes, qui se videbat a Magis illudum, relate ad ipsorum reditum, suspicari potuit, se quoque ab ipsis fuisse illudum, circa tempus ortus stellæ? quamvis perfecte cognosceret Christum in Bethleem nasciturum, attamen ad maiorem cautelam iussit occidi infantes non solum in Bethleem, sed etiam in omnibus finibus natos; quidni, propter eandem causam, tempus a Magia indicatum extendisset?

Objici 2^o potest, quod in nostra sententia, impossibile videatur Sanctum Lucam, cum Sancto Matthæo conciliare. Enim vero, juxta Sanctum Lucam, Christus latus est in Jerusalem & in templo præsentatus, die ab ortu 40^a. Sic enim habet cap. 2^o: *postquam impleti sunt dies purgationis ejus, secundum legem Moysi; tulerunt illum, in Jerusalem; ut sisterent eum Domino.* Et secundum Matthæum, Magis post Christi adorationem profectis, statim Joseph in somnis monitus, fugit in Ægyptum, cum puero & Maria matre ejus. *Qui cum recessissent, inquit Matthæus, ecce Angelus Domini apparuit in somnis Joseph, dicens: surge & accipe puerum & matrem ejus, & fuge in Ægyptum. . . . Qui consurgens accepit puerum, & matrem ejus nocte, & secessit in Ægyptum.* Si igitur, ut contendimus, Christus die post nativitatem 13^a. adoratus fuit a Magis, & statim postea in Ægyptum fugerit; quomodo fieri potuit, ut in Jerusalem ferretur & in templo præsen-

taretur, die ab ortu 40^a; hoc evidenter repugnare videtur.

Ecce difficultas, quæ prima fronte gravis non videtur, nisi quia est de falso supponente. Supponit enim & quidem falso, quod Matthæus dixerit, Christum statim, & immediate post recessum Magorum in Ægyptum fugisse, quod non dicit Matthæus. Dicit equidem: *qui cum recessissent &c.*; sed non dicit statim ac recessissent. Et particula *ecce*, quam subiungit dicendo: *ecce Angelus Domini &c.*, quamvis denotet rem non valde distantem, ab eo quod præcedit, ut supra annotavimus, non tamen designat necessario rem immediate sequentem. Igitur, recessum Magorum inter & Christi fugam in Ægyptum, interponendum est id omne quod Lucæ cap. 2^o. narratur, de Christi in templo præsentatione, quod Matthæus omisit, sicut & alia bene multa. Ita, post Sanctum Augustinum, censet Sanctus Thomas, in cap. 2^{um} Matthæi, ubi ait: *intelligendum, quod non statim post recessum Magorum, facta est ista apparitio; quia, quod totum dicitur Lucæ 2^o, debet interponi scilicet de purificatione &c.*

Verum, inquit Lichtfootus, si post Magorum recessum, Joseph tulisset puerum in Jerusalem, ipsum Herodi furenti obtulisset, & quasi in os projecisset; quod non est verisimile: sed non attendit Lichtfootus, Joseph tunc temporis, prorsus ignorasse Herodem Moliri necem pueri; hoc enim non rescivit Joseph, nisi movente angelo, qui ipsi, in nostra sententia, non apparuit; nisi post Christi præsentationem. Hinc funditus ruit ejus objectio. Quod si quærat Lichtfootus, quomodo

modo, in hac hypothefi, Chriftus periculum evadere potuerit? fic refpondet Sanctus Auguftinus, lib. 2°. de commentariis Evangeliorum, cap. 11°. *illud dico, poftquam, nihil Herodi Magi renuntiaverunt, eum credere potuiffe, illos fallaci vifione ftellæ, deceptos, poftquam non invenerunt, quem natum putaverunt, erubuiſſe ad ſe redire, atque ita eum, timore depulſo, ab inquirendo ac perſequendo puero quieviſſe; cum ergo, poſt purgationem matris ejus in Jeruſalem, verba Simeonis & Annæ de illo prophetantium, cæpiſſent ab iis, qui audierant prædicari, ad priſtinam intentionem revocatura erant animum regis; hinc admonitus per ſomnium Joſeph &c.*

Tandem objici poteſt, quod Magi brevi dierum tredecim intervallo, non potuerint, ad iter neceſſaria parare, & a tanta diſtantiâ venire; ſed iſta difficultas totaliter evaneſcit, dicendo, Magos non a Perſide, quæ quingentis, non a Chaldæa, quæ 370, ſed ab Arabia felice, quæ 120 duntaxat leucis ab Jeruſalem diſtat, veniſſe. Hoc enim iter, ope camelorum, facile conficere potuerunt Magi, intra octo aut decem dies; quod autem Magi a felice Arabia venerint multæ ſuadent rationes: 1°. hæc pars Arabiæ eſt Orientalis reſpectu Judææ, *cujus fines*, inquit Tacitus, lib. 5°. *hiſtoriæ, quâ ad Orientem vergunt, Arabia terminantur.* 2°. Munera quæ Magi attulerunt, eos Arabes fuiſſe demonſtrant; Thus enim, & Myrrha, juxta hiſtoriæ naturalis peritos, non niſi in Arabia naſcuntur, & aliunde hæc regio eſt multum auriferax, teſte Plinio. 3°. Prophetia Balaam, de ſtella, facta fuerat, in Arabia, ac proinde

Pars poſterior.

E

magis ibi nota; tandem Magorum adorationem & munera prædixisse videtur Psaltes regius, Psalmo 71^o, ubi dicitur: *reges Arabum & Saba dona adducent... Dabitur ei de auro arabia & adorabunt de ipso.* Nec obest quod viri isti Magi appellentur; nam hæc vox nil aliud significat, quam sapientes, naturæ sed præsertim astrorum studiosos. Porro hujus modi sapientes, in Arabia extitisse, nemo dubitat & historia reginæ Sabhæ demonstrat.

ANNOTATIO SEXTA.

De Christi miraculis.

In quatuor Evangeliiis innumera referuntur miracula a Christo patrata, in suæ missionis suæque doctrinæ confirmationem: cum illa miracula, si vera supponuntur, ineluctabiliter demonstrent Christum esse Messiam, generi humano toties a Deo promissum, ac proinde religionem ab eo fundatam, esse divinam; nil intentatum huc usque reliquerunt increduli, præsertim hodierni, ut illis miraculis fidem abdicarent; sed quam frustra; multiplici momento demonstrare operæ præteritum est.

Primum; impossibile est miracula, de quibus agitur non extitisse; si Apostoli, ea annuntiantes, nec decipi, nec velle decipere potuerunt; porro ita est: 1^o. non potuerunt decipi: nam ista miracula, non clam, non in tenebris, non in angulo & coram paucis testibus, perpetrata dicuntur; sed publice, plena die, in plateis, & sæpe coram ingenti adstantium multitudine;

aliunde hæc miracula non in gestis obscuris, & vix sensuum ope cognoscibilibus, consistebant, sed in factis patentibus & illustribus, circa quæ, sensus errare nequeunt. Quomodo ergo fieri potuisset, testes oculos, quales erant Apostoli, circa ea fuisse deceptos? estne possibile v. g., quod fuerint decepti, circa prodigiosam panum, & piscium in deserto multiplicationem? circa portentosam hanc eclypsim, quæ moriente Christo contigit? circa ejusdem Christi, quem e mortuis redivivum, per 40^a dies viderunt, audierunt, palparunt, & cum quo manducaverunt, resurrectionem? circa mirabilem ipsius in cœlos ascensionem, quæ ipsis præsentibus, cernentibus, stupentibus, pleno sole, peracta est? mente captus ab omnibus haberetur, qui hoc esse possibile sentiret.

Præterea Apostoli asserunt, donum linguarum, & curationum sibi fuisse concessum; poterantne adhuc errare circa illud punctum? sane perfecte sciebant, utrum haberent necne donum linguarum & curationum; ergo jam evidentissimum est Apostolos Christi miracula narrantes, decipi non potuisse.

2^o Non potuerunt velle decipere. Enim vero Apostoli erant simplices, probi, fraudis & doli incapaces, ut evidenter patet, ex modo, quo scripserunt; aliunde Christi miracula, non semel duntaxat & quasi perfunctorie narrarunt; sed ab illis testandis ad mortem usque, non destiterunt; ut illis fidem conciliarent, patriæ valedixerunt cognatos & amicos dimiserunt, longissimas difficillimasque peregrinationes instituerunt, totum orbem peragrarunt, omnibus præsentis vitæ commodis

renuntiarunt, innummera & gravissima mala, videlicet, verbera, flagellationes, carceres, atrocissima supplicia, imo mortem ipsam perpeffi sunt; quis post hæc ipsos decipiendi causâ duntaxat, miracula annuntiasse dicere audebit? præterea, nemo nescit Christi resurrectionem præcipuum fuisse miraculum, quod ubique annuntiabant Apostoli; porro impossibile est Apostolos, circa hoc decipere voluisse. Si enim Christus revera non resurrexerit, ipsemet Apostolos, quibus pluries se resurrecturum promiserat, decepit, & consequenter Apostoli, ipsum tanquam impostorem & seductorem spectare debuerunt; porro si Apostoli hanc de Christo opinionem habuerint; estne possibile, quod, ad tuendam ejus famam, & ad spargendam falsam ejus doctrinam, omnium præsentis vitæ bonorum jacturam tulerint, atrocissimis cruatibus sese exposuerint, denique sanguinem suum in tormentis fuderint? quodnam emolumentum ex tali agendi ratione sibi promittere poterant? nullum fane, ut patet, nullum inquam, neque in præsentī vita, cui sicut & omnibus ejus bonis renuntiabant; neque in altera; quis enim pro mendacio maxime pernicioso mercedem, in altera vita obtinendam speravit?

• Secundum momentum. Si miracula quæ annuntiabant Apostoli falsa fuissent, & ab ipsis supposita, ea non promulgassent, in ipsomet loco, ubi publice facta dicebantur, ea non annuntiasent ipsismet hominibus, coram quibus patrata esse contendebant; ignorare enim non poterant, quod hoc modo se gerendo, infallibiliter & statim eorum fraus & mendacium detegerentur,

& ipsi ab omnibus tanquam putidi impostores haberentur. Attamen Apostoli miracula Christi, annuntiare cœperunt, in ipsomet loco, ubi publice facta dicebantur, scilicet in urbe Jerusalem, & coram ipsismet hominibus, quos horum miraculorum testes fuisse contendebant; hoc constat ex omnibus historiæ monumentis, & præsertim ex his verbis Sancti Petri, in medio Jerusalem, pro prima vice, die Pentecostes, concionantis. *Viri Israelitæ, inquit, audite verba hæc: Jesum Nazarenum virum approbatum a Deo in vobis virtutibus, & prodigiis, quæ fecit Deus per illum, in medio vestri, sicut & vos scitis, hunc interimistis &c.* Ergo impossibile est, miracula ab Apostolis annuntiata, falsa fuisse & supposita.

Præterea si miracula, quæ Apostoli habitatoribus Jerusalem annuntiabant, tanquam ipsis præsentibus & cernentibus publice facta, fuissent falsa & supposita, profecto, ne quidem uni ex illis hæc miracula persuadere potuissent; supponamus enim, quod hic & nunc veniat ad nos concionator, qui falso nobis annuntiet, nuper in medio nostrum extitisse Taumaturgum, qui nobis præsentibus, innumera miracula patravit, cæcos illuminavit, claudos erexit, mortuos suscitavit, quinque hominum millia, paucis panibus & piscibus satiavit &c. Iste impostor possetne vel unum è nobis seducere? possetne vel uni miracula, quæ annuntiat, persuadere? fane puderet incredulos hoc asserere: attamen Apostoli in medio Jerusalem Christi miracula annuntiantes, non unum, sed magnam urbis incolarum multitudinem, ad se traxerunt: non uni, sed pluribus hominum milli-

bus, miracula quæ annuntiabant persuaferunt; siquidem Sanctus Petrus, duplici concione, octo millia animarum ad Christi fidem convertit, & aliunde ut fatentur omnes & historiæ monumenta demonstrant, prima Christianorum Ecclesia fuit Jerosolymis fundata, ex Judæis hanc urbem incolentibus composita, & insuper numerosissima; ergo &c.

Tertium monumentum. Tam certum est Christi miracula de facto extitisse, quam certum est Apostolos eorum præcones ea credidisse; siquidem, ut constat ex dictis, impossibile est, eos circa hæc miracula fuisse deceptos. Porro omnimodè certum est, Apostolos Christi miracula credidisse; si enim ea non crediderint, ergo dicendum erit eos fuisse non solum impostores, & seductores publicos, sed nefarios homines; siquidem, ea miracula annuntiando & per totum terrarum orbem spargendo, omnes homines impellere volebant, ad reddendum Christo, quem, in hac hypothese, tanquam merum hominem imo & impostorem habuissent, Latriæ cultum soli Deo debitum; siquidem genti Judicæ, immane facinus, scilicet Deicidium, apud omnes populos, falsò imputabant; siquidem, sub Chimerica spe felicitatis æternæ, quam suis sectatoribus mendaciter promittebant, ingentem cujusvis sexûs, ætatis & statûs hominum multitudinem, ad vitam præsentem spernendam, ferrum, ignem, atrocissimaque supplicia toleranda, mortem ipsam obeundam determinabant. Verbo, si Apostoli Christi miracula non credebant, dicendi sunt omnium hominum sceleratissimi; porro quis sanæ mentis homo, hujus confectarii, ac proinde hypothesis

unde necessario fuit, absurditatem & repugnantiam non advertat? enim vero, si Apostoli fuerint nefarii homines, imo omnium hominum sceleratissimi; quomodo igitur ubique terrarum doctrinam tam puram, tam sanctam, tam mendacii cujuslibet inimicam, prædicare potuerunt? quomodo ad vitia quælibet exterminanda, virtutesque omnes stabiliendas, totam vitam impenderunt? quomodo eorum scripta, non nisi criminis cujuslibet horrorem, Dei & proximi, etiam inimici amorem, tandem summæ perfectionis desiderium spirant? ergone per fraudes & mendacia, veritatis; per execranda facinora, virtutis; per homicidia, proximi amoris imperium adstruere voluerunt? apage tales absurditates.

Quartum monumentum. Si Christi miracula defacto non extitissent, infensissimi Christianæ religionis hostes, horum miraculorum existentiam numquam admisissent, nemo enim, nisi coactus, aliquid in sui vel suæ causæ perniciem admittit; porro vel ipsimet infensissimi Christianæ religionis hostes, Christi miraculorum existentiam agnoverunt & confessi sunt. Ac 1^o. quidem Celsus, Porphirius, Julianus apostata, qui hanc religionem nascentem ex professo impugnarunt; qui ad eam everterendam nihil neglexerunt, fatentur tamen Christum miracula patrasse; equidem illa miracula, Magicis incantationibus, & dæmonum operationibus adscribunt; sed hæc evasio est absurditas, quæ ipsorum testimonii de Christi miraculorum existentia, robur & efficaciam non infringit.

2^o. Judæi, qui religionem Christianam ab incunabulis ejus, totis viribus persecuti sunt, & etiamnum perse-

quantur, in Talmude agnoscunt Christi miracula, & argumentum adversus eos inde sumptum, solvere non tentant, nisi dicendo, Christum tot & tanta non fecisse miracula, nisi quia aut Magicas Ægyptiorum artes didicerat; aut verum & ineffabile Dei nomen, agnoscerebat, & debito modo pronuntiabat.

3º. Flavius Joseph qui erat quoque Judæus, lib. 18º. antiquitatum Judaicarum, expresse meminit de Christi miraculis: *eodem tempore, inquit, fuit Jesus vir sapiens, si tamen fas est, virum eum dicere; erat enim mirabilium operum patrator. . . . Quem cum Pilatus cruci affixisset; vivus tertiâ die apparuit; quemadmodum divini vates, hæc & alia multa mirabilia, de eo prædixerant.* Non me latet hujus testimonii genuinitatem, ab aliquibus in dubium revocari; verum cum ab Eusebio, Sancto Hieronymo, Sozomeno, aliisque antiquis scriptoribus laudetur, & aliunde in omnibus omnino codicibus, sive manuscriptis, sive editis legatur, indubitatum manet, ipsum esse genuinum Josephi factum.

4º. Mahumetes, qui tanto adversus Christianos odio furebat, expresse tamen, in Alkorano, profitetur Christum esse verum Messiam, atque innumera patrassè miracula; ibi enim Azoara 4. sic Deum inducit loquentem: *omnium Prophetarum, alio super alium per me sublimato, & eorum quibusdam cum Deo locutis, Christo Mariæ filio, animam nostram propriè conferentes, vim atque virtutem præbuimus.* Et Azoara 5. sic Angeli Mariam alloquuntur: *Christus . . . ab universitatis conditore mittitur . . . ille, formis volatilium luteis a se*

compositis insufflans volatile faciet, cæcos & mutos curabit, Morpheaticos atque Leprosos emundabit, mortuos, creatore cooperante, vivificabit; quæ cuncta, a credentibus in Deum, miracula censentur. His Christianæ religionis adversariorum testimoniis, addi possent plurima ex prophanis historiis, atque scriptoribus Ethnicis desumpta: quædam duntaxat indicabimus.

Chalcidius, commentario in Timæum Platonis, stellam commemorat, quæ Magos Hierosolymam perduxit. Macrobius, lib. 2°. Saturnalium, cap. 4°. infantium, jussu Herodis Mactatorum, meminit; Phlego 13°. olympiad, & Thallus histor. 3°, miraculosam referunt Eclipsim, quæ, Christo Spiritum emittente, contigit. Lampridius in Severum narrat, Alexandrum Severum, ita Christi virtutum & miraculorum famâ fuisse commotum; ut ipsi privatum, domi suæ, cultum decreverit, &c.

His omnibus positis, nonne stupendum est, quod hodierni pseudophilosophi, argutiolis millies confutatis nixi, miracula Christi negare non erubescant? habentne igitur perfectiorem, rerum a Christo gestarum, notitiam quam Judæi, qui eandem ac ipse regionem habitabant, & eodem tempore vivebant? quam Flavius Joseph, ipsi fere coætaneus, & accuratus, ut fatentur omnes, gentis suæ historiographus? possuntne recusare testimonia Celsi, Porphirii, & Juliani, qui ad evertendam fidem Christianam, omnia molientes, sane non nisi evidentiâ coacti, miracula Christi confessi sunt? scriptorum Ethnicorum assertiones possuntne illis esse suspectæ? sed Christi miracula negent, aut fateantur hodierni pseudophilosophi; parvi refert indubitatum est,

& rigorose demonstratum, ut abunde constat ex dictis, illa miracula de facto extitisse.

Nec solum ipse Christus miracula patravit, sed patrandi facultatem Apostolis concessit; ipsos hac potestate sæpius usos, ac innumera de facto miracula perpetrasse, testantur acta Apostolorum, scripta Sanctorum Patrum, & historica cujuscumque generis monumenta; quæ hic referre per tempus non licet. Cæterum quicumque serio attendet ad stupendam celeritatem, quâ religio Christiana, per totum terrarum orbem, disseminata est, & stabilita, non obstantibus impedimentis undequaque exurgentibus, viresque humanas evidenter superantibus; quicumque recogitaverit hanc innumerabilem cujusvis sexûs ætatis, & conditionis hominum multitudinem, qui ad tuendam doctrinam, ab Apostolis prædicatam, atrocissima supplicia pertulerunt, sanguinemque suum fuderunt, is Apostolos miracula patrasse non dubitabit; sed de religionis propagatione ejusque Martyribus infra paulo fusius differemus.

ANNOTATIO SEPTIMA.

De Actis Apostolorum.

Hunc librum esse protocanonicum, nemo umquam in Ecclesia dubitavit. Primitus græce conscriptus fuit a Sancto Luca Antiocheno medico, Sancti Pauli adjutore & individuo comite. In hoc libro describitur admirabilis infantia Ecclesiæ Christi, ejusque in omnes gentes propagatio per Apostolos, & præcipue, per Apostolorum principes Petrum & Paulum; a Christi scilicet as-

— o —
 censione, usque ad Biennium illud, quod, in libera custodia, consumpsit Sanctus Paulus, id est triginta fere annorum spatio. De hoc libro sic habet Sanctus Hieronymus, in Epistola ad Paulinum: *Actus Apostolorum*, inquit, *nudam quidem sonare videntur historiam, & nascentis Ecclesie infantiam texere; sed si noverimus scriptorem eorum esse Lucam medicum, cujus laus est in Evangelio, animadvertemus pariter omnia verba illius, animæ languentis esse medicinam.*

ANNOTATIO OCTAVA.

De Sancti Pauli Epistolis.

Quatuordecim Epistolas scripsit Sanctus Paulus, scilicet unam ad Romanos, duas ad Corinthios, unam ad Galatas, unam ad Ephesios, unam ad Philippenfes, unam ad Colossenses, duas ad Theffalonicenses, duas ad Timotheum, unam ad Titum, unam ad Philemonem, & ad Hebræos unam.

In ordinandis, hoc modo, Sancti Pauli Epistolis, non ordo temporum servatus est; sed potius dignitatis eorum, ad quos scriptæ erant, habita est ratio. Tredecim priores esse protocanonicos, tradit tota retro antiquitas. Ast olim fuerunt aliqui doctores qui dubitaverunt, num Epistola ad Hebræos fuerit a Sancto Paulo scripta; qui proinde, de illius Epistolæ autoritate ambigebant. Verum nunc omnes Christiani, præter nonnullos Lutheri sectatores, eam & tanquam Sancti Pauli foetum, & tanquam canonicam admittunt; nec immerito, siquidem Clemens Alexandrinus, apud

Eusebium, concilium Laodicenum, Sanctus Athanasius, Sanctus Gregorius Nissenus, Sanctus Gregorius Nazianzenus, Innocentius primus, concilium Carthaginense tertium, Sanctus Augustinus, & alii patres posteriores, cum concilio Tridentino, idem profitentur.

ANNOTATIO NONA.

De canonicis Epistolis Sanctorum Petri, Joannis, Jacobi & Judæ.

1. Sanctus Petrus, duplicem scripsit Epistolam ad fideles ex circumcisione. Prima, anno circiter nono, post Christi mortem, scripta fuit Romæ, quam Babylonis nomine typice designat, juxta interpretes. Secundam, ultimo vitæ Sancti Petri anno, fuisse scriptam vulgo creditur. Differt a prima, stylo & caractere, ex quo intelligimus, inquit Sanctus Hieronymus Epistola ad Hedibiam, pro diversitate rerum, diversis eum usum interpretibus: hanc Epistolam non a Sancto Petro, sed a Simone Jerosolymitano, post Sanctum Jacobum Episcopo scriptam fuisse, asserere ausus est Grotius; sed in hoc, insignis temeritatis culpandus est; omnes fere siquidem Sancti Patres, hanc Epistolam Sancto Petro adscribunt. Aliunde in hac Epistola, hæc leguntur: *voce de lapsâ ad eum hujusmodi, a magnifica gloria, hic est filius meus dilectus, in quo mihi compleri; & hanc vocem nos audivimus, cum essemus in monte Sancto.* Porro quis erat in monte cum Domino, quando hæc vox de Cælo venit? non ille Simon, de quo Grotius; sed Sanctus Petrus.

2. Tres Epistolas scripsit Sanctus Joannes Apostolus.

Primam ad Parthos missam tradunt veteres, & nomine Parthorum intelliguntur etiam Persæ, & plures aliæ Orientis nationes, inter quas erant plurimi Judæi, ex antiquâ dispersione. Quamvis in pluribus codicibus græcis non reperiatur hæc Joannis sententia : *tres sunt, qui testimonium dant in cælis, Pater verbum & Spiritus Sanctus; & hi tres unum sunt*, cap. 5°. Tamen hæc sententia verè a Joanne fuit scripta, codex enim quo utebatur Sanctus Cyprianus, & qui sane erat vetustissimus, ipsam continebat; siquidem hanc Sanctus Doctor citat lib. de unitate Ecclesiæ, ubi sic loquitur : *de Patre, & Filio, & Spiritu Sancto scriptum est : & hi tres unum sunt*. Eundem locum sub nomine Sancti Joannis citavit Sanctus Fulgentius lib. responsionum contra Arianos. In duabus aliis Epistolis Joannes potissimum ad fidei firmiter adhærendum, charitatemque fovendam hortatur.

3. Epistolæ Jacobi author, non est Jacobus frater Joannis, sed Jacobus frater Domini, junior appellatus, & Jerosolymorum Episcopus. Fuerunt quidam obscuri nominis authores, qui hanc Epistolam, non a Jacobo, sed ab alio, sub ejus nomine editam assererent; at erroneè; siquidem, sub nomine Jacobi citatur ab Origene homiliâ tertiâ, in Exodum, a Sancto Athanasio, oratione quartâ, contra Arianos, a Sancto Hilario de Trinitate, & aliis passim Sanctis Patribus, Basilio, Epiphonio, Hieronymo.

4. Epistolam Judæ, perperam adscribit Grotius, non Judæ Apostolo, sed Judæ Hierosolymitano Episcopo, qui fuit Adriani temporibus, paulo ante Barchochebam.

Dico perperam, hanc enim Epistolam, sub nomine Judæ Apostoli, citant Sancti Clemens Alexandrinus, Origenes, Lucifer Calaritanus, Ambrosius, Hieronymus, Augustinus, & multi alii.

5. Has septem Epistolas esse canonicas, nemo Catholicus in dubium revocare potest; siquidem in librorum sacrorum canone, a concilio Tridentino, comprehenduntur; equidem olim nonnulli dubitarunt, num secunda Sancti Petri Epistola, & ea, quæ Apostolo Judæ tribuitur, essent canonicæ, sed immerito; siquidem illæ Epistolæ, intra canonicas numerantur ab antiquis Patribus, scilicet Athanasio, Cyrillo Jerosolymitano, Gregorio Nazianzeno, Augustino, Innocentio primo, &c.

Quod si, in Epistola Sancti Judæ, citetur liber Enoch, qui Apocryphus est, & Michaëlis altercatio, cum Diabolo, de Moyse corpore, quæ, de Apocryphis etiam sumpta, videri potest; hoc non imminuit ejus auctoritatem, in Apocryphis enim libris, omnia non sunt Apocrypha. Præterea si Sanctus Paulus, quasdam Ethnicorum sententias suis Epistolis inferendo consecravit; quare Judas, testimonia ex Apocryphis desumpta, quorum veritatem, illustrante Spiritu Sancto, cognoverat; pariter consecrare non potuisset?

ANNOTATIO DECIMA.

De Sancti Joannis Apocalypsi.

1. Apocalypsim rejecerunt olim Marcionitæ, & alii nonnulli; at librum esse sacrum, veterum testimonia demonstrant, scilicet Justini in dialogo, Irenæi lib. 4°,

Tertuliani in Scorpiaco, Cypriani libro de exhortatione Martyrii, Dionysii Alexandrini libro de promissionibus &c. Fatendum tamen, hunc librum, non in primo, sed in secundo duntaxat canonicorum librorum ordine, fuisse conscriptum; hinc Patres Laodiceni, Sanctus Cyrillus Hierosolymitanus, & Sanctus Gregorius Nazianzenus, ipsum inter sacros libros non recensent; quia res nondum erat sufficienter eliquata. Ast postea hujus libri canonicitas, ab omnibus Patribus fuit admissa. Item ab Innocentio primo, a Gelasio Papa, & a concilio Tridentino. De Apocalypsi, sic loquitur Sanctus Hieronymus, Epistola ad Paulinum: *Apocalypsis Joannis, inquit, tot habet sacramenta, quot verba; parum dixi, & pro merito voluminis laus omnis inferior est.*

Sanctus Dionysius Alexandrinus, quamvis fateatur, Apocalypsim esse opus Sancti cujusdam viri, Spiritu Sancto afflato; negat tamen ejus authorem vocatum Joannem, esse Joannem Evangelistam. Ast in hoc erravit Sanctus ille Doctor; Origenes enim Homilia septima, in Josue, Sanctus Athanasius in Synopsi, Eusebus, & omnes fere Patres posteriores hunc librum, Joanni Evangelistæ adscribunt. Ipsum scripsit, anno 14°. imperii Domitiani, quando in insulam Pathmos relagatus est; ita testantur Sanctus Irenæus, Eusebius, & Sanctus Hieronymus. Iste liber est Propheticus & res quæ Ecclesiæ, usque ad judicii diem, eventuræ erant, prænuntiat. Non mirum igitur, quod Sanctus Joannes nomen suum in Apocalypsi inscripserit, quod in Evangelio, & Epistolis non fecit; nam Prophetiæ autoritas pendet potissimum ab ejus authore, ut patet.

ANNOTATIO UNDECIMA.

De Apocryphis Christi & Apostolorum operibus.

1. Scribit Eusebius, libro 1°. historiæ Ecclesiasticæ Abgarum Edeffenorum principem, auditis Christi miraculis, ad ipsum litteras misisse. Quibus rogabat eum; ut sibi sanitatem reddere dignaretur, & Christum, ad hunc principem, Epistolam scripsisse, quâ se, ad ipsum, missurum unum ex suis Apostolis, promisit. Utriusque Epistolæ exempla refert Eusebius, loco citato, atque Thadæum, post Christi ascensionem, a Sancto Thoma missum, qui Christi promissa impleret, commemorat.

Quamvis Eusebius, Sanctus Ephrem Ecclesiæ Edeffenæ Diaconus, Evagrius & alii non nulli, has Epistolas genuinas esse putaverint; attamen probabilius videtur, ipsas esse supposititias; præterquam quod enim, juxta Sanctos Augustinum, & Thomam, Christus nil scriptis mandavit, concilium Romanum, sub Gelasio celebratum, anno 494°, hoc tulit Judicium: *Epistola ad Abgarum regem Apocrypha; Epistola Abgari, ad Jesum Apocrypha.*

2. Apocrypha esse Evangelia, secundum Ægyptios, & secundum Hebræos, item Sancti Petri, Thomæ, Bartholomæi, duodecim Apostolorum, Sancti Philippi, Judæ, & illud quod appellatur Proto-evangelium Sancti Jacobi; & antiquitatis monumenta & Ecclesiæ, quæ quatuor duntaxat Evangelia admittit, autoritas demonstrant. Idem Judicium, propter easdem rationes, ferendum est, de Actis Sanctorum Petri, & Pauli, Andreæ, Joannis, Manichæorum

Manichæorum fraude, suppositis; item Sanctorum Philippi & Thomæ, quibus Encratitæ abutebantur. Nullam pariter fidem merentur, Actus Apostolorum ab Ebionitis compositi, & Apocalypsis Sancti Petri, de qua Eusebius. Quantum ad Lithurgias, quæ Sanctorum Petri, Jacobi, Matthæi, & Marci nominibus circumferuntur, gravissimæ suadent rationes, ipsas esse supposititias; vide Natalem Alexandrum, tomo tertio, pag. 39^a. Idem dicendum, de Actis Sancti Pauli, & Sanctæ Theclæ, de quibus sic scripsit Hieronymus in Catalogo scriptorum Ecclesiasticorum: *Periodos Pauli & Theclæ inter Apocryphas scripturas computamus.*

Quamvis plures authores, Epistolas Sancti Pauli ad Senecam; & Senecæ ad Paulum tanquam spurias, & Apocryphas rejiciant; fatendum tamen, hoc non esse omnimodè certum; Sanctus enim Hieronymus, & Sanctus Augustinus, quorum autoritas est sane magni momenti, has Epistolas tanquam genuinas commemorant. Sic enim habet Sanctus Hieronymus in Catalogo scriptorum Ecclesiasticorum: *Lucius Annaeus Seneca quem non ponerem, in Catalogo Sanctorum, nisi me Epistola illa provocarent, quæ leguntur a plurimis, Pauli ad Senecam, & Senecæ ad Paulum.* Et Sanctus Augustinus Epistola 54^a, ad Macedonenfes: *merito ait Seneca, qui temporibus Apostolorum fuit, cujus etiam quadam ad Paulum Apostolum leguntur Epistolæ; omnes odit, qui malos odit.*

ANNOTATIO DUODECIMA.

De Christianæ religionis propagatione.

1. Christus, ante suam mortem prædixerat religionem a se fundatam, per totum terrarum orbem, esse propagandam : *Et ego, inquiebat, si exaltatus fuero a terra omnia traham ad me ipsum*, Joannis 12°. Hoc Christi oraculum stupendâ celeritate verificatum fuisse, nemo nescit. Sanctus Paulus ad Romanos scribens, jam ipsis dicebat : *fides vestra annuntiatur in universo mundo*. Et Colossenses alloquens : *propter spem, ajebat, quam audistis in verbo veritatis Evangelii, quod pervenit ad vos, sicut Et in universo mundo est, Et fructificat, Et crescit; sicut in vobis, ex eadem die, quâ audistis Et cognovistis gratiam Dei, in veritate*. Ad Colossenses cap. 1°.

2. Tribus primis Ecclesiæ sæculis, religionem Christianam non solum per totum imperium Romanum propagatam fuisse; sed etiam in exteris, & Barbaras regiones, penetrasse, historicis constat monumentis. Enim vero Bardefanes, qui in Mesopotamia, sub finem sæculi secundi, florebat, testatur eâ ætate Christianos in Parthorum, Medorum, & Persarum regiones intrasse, & Tertulianus, tertii sæculi scriptor, sic loquitur, libro adversus Judæos, cap. 7° : *Getulorum varietates, Et Maurorum multi fines, Hispaniarum omnes termini, Et Galliarum diversæ nationes, Et Britannorum, inaccessa Romanis loca, Christo vero subdita, Et Sarmatarum, Et Dacorum, Et Germanorum, Et Scytharum, Et abditarum multarum gentium, Et provinciarum,*

Et insularum nobis incognitarum, Et quas enumerare non possumus. Idem colligitur ex Sancto Irenæo libro 1^o, adversus Hæreses, cap. 31^o: *etsi*, inquit, *in mundo loquelæ dissimiles, sed tamen virtus traditionis una Et eadem; Et neque hæ, quæ in Germania fundatæ sunt Ecclesiæ, aliter credunt, aut aliter tradunt, neque hæ, quæ in Iberis sunt, neque hæ, quæ in Celtis, neque hæ, quæ in Oriente, neque hæ, quæ in Ægypto, neque hæ, quæ in Lybia, neque hæ, quæ in medio mundi sunt constitutæ.* Hæc scribebat Sanctus Irenæus, sub finem secundi sæculi.

2^o. Ad Propagandam religionem Christianam tantæ difficultates superandæ, tanta vincenda erant obstacula; ut hoc, non nisi divinitus, fieri potuisse nemo dissiteri possit. Abs re non erit, hic præcipua hujusmodi obstacula referre.

Primum obstaculum oriebatur ex apparenti religionis hujus fundatoris ignobilitate & tenuitate: quisnam enim erat ille fundator? erat Jesus è loco Nazareth, qui ab omnibus tanquam pauperis Fabri filius habebatur, qui per triginta annos, vitam humilem, obscuram & pauperem, manibus scilicet cum suis parentibus, laborando, egerat; qui per tres ultimos vitæ annos, doctrinam suam spargere volens, a Sacerdotibus, a Pharisæis, a Scribis, a Legis Doctoribus sæpe tanquam impostor impetitus fuerat; qui Sacerdotum principis & magistratuum jussu comprehensus, ligatus, flagellatus, tanquam populorum seductor, atque pacis publicæ perturbator, acclamante plebe, ad turpissimam mortem damnatus fuerat, qui tandem inter duos la-

trones, velut scelestus, crucifixus fuerat. Talis erat Christianæ religionis fundator, talis erat, quem hæc religio omnibus suis sectatoribus, tanquam verum Deum agnoscere, & adorare præscribebat. Quanta jam ex hac parte difficultas?

Secundum obstaculum exurgebat, ex qualitate doctrinæ, quæ hujus religionis basim constituit. Enim vero hæc doctrina, ut nemo diffitetur, continet 1°. mysteria non solum obscura, non solum mentis humanæ captum superantia; sed in speciem rationi repugnantia; ut v. g. quod Deus sit unus, & tamen tres sint personæ divinæ realiter distinctæ; quod proprius & naturalis Dei filius, essentiâ suâ æternus, omnipotens, immortalis, & impassibilis, servi formam induerit, cum hominibus conversatus fuerit, innumeras contumelias, & tormenta diversa passus fuerit, & tandem supplicio, solis sceleratis reservato, obierit; quod peccata momentanea maneat horribilium æternitas poenarum &c. 2°. Continet morum regulas vehementissimis naturæ propensionibus contrarias, præcepta omnes hominis cupiditates frænantia, ut v. g. divitias, honores, voluptates, verbo, omnia præsentis vitæ comoda spernere, passionibus continuo resistere, jugem sibi violentiam inferre, carnem macerare, crucem suam, singulis diebus, alacri animo portare, inimicos etiam iniquissimos, sincero amore diligere, ipsis bonum pro malo constanter rependere, inviolabilem sive mentis, sive corporis puritatem, ad mortem usque, custodire &c. En summa doctrinæ Christianæ: in probanda difficultate, aut potius impossibilitate morali, talem doctri-

nam sine auxilio divino, hominibus inculcandi, atque persuadendi, hic immorari diu inutile foret; hanc enim difficultatem ultro fatebuntur increduli; siquidem falsò contendunt, doctrinam Christianam continere mysteria creditu, & præcepta observatu impossibilia.

Tertium obstaculum petebatur ex æducatione, genio, & indole eorum, quibus religio Christiana amplectenda proponebatur; etenim illi homines erant 1º Judæi, populus duræ cervicis, qui vix miraculis credebant, qui legi Mosaicæ adeò ab incunabilis erant addicti, ut quamlibet aliam spernerent, imo execrarentur; qui, juxta suæ nationis præjudicia, Messiam potentem, divitem & omnium gentium victorem expectantes, a Jesu paupere, humili, & suorum magistratuum jussu, occiso, tanquam Messiâ agnoscendo & adorando, quasi ineluctabiliter deterrebantur. 2º Erant Gentiles, qui Jovem adulterum, Venerem impudicam, Bacchum ebriosum, tanquam numina colentes, liberè, sine ullo conscientiae remorsu, imo quodam quasi suæ religionis impulsu, omnibus naturæ propensionibus obtemperabant, cunctis cupiditatibus indulgebant, nil sibi recusabant, denique vitam totam in voluptatibus, sine ulla anxietate traducebant: tales erant gentiles. Porro quid difficilius, quam hujus modi homines, qui a pueritia, in omnibus fere vitiis computruerant, determinare ad amplectendam religionem austeram, omnes naturæ corruptæ cupiditates frænantem, & ita puram, ita sanctam, ut ad mali cogitationem usque interdicat? *Magna res foret*, inquit Sanctus Chrysostomus, *divinae virtutis . . . intra tam breve tempus, totum orbem a*

consuetudine sua mala, qua praeoccupatus fuit, liberari, & ad aliam induci; verum, hoc multo majus, quod non solum in aliam inducitur, sed in multo difficiliorrem... abduxit enim Christus a voluptate, & induxit in jejunium; abduxit ab amore opum, & induxit ad amorem paupertatis; abduxit a luxu, & induxit ad temperantiam; abduxit ab ira, & induxit ad mansuetudinem; abduxit a via lata & spatiosa, & induxit in angustam, & arctam, & praeruptam.

Quantum obstaculum nascebatur ex diversis, & gravissimis malis, quibus se se exponebant omnes, qui Christianam religionem amplectebantur. Enim vero, ut historiae monumentis constat, ex una parte omnes novi Christiani, ubique gentium, infamiâ notabantur; undequaque publicabatur eorum societatem esse sectam nefandam, Diis exosam, generis humani inimicam, & quovis horrendorum scelerum genere contaminatam... Quippe asseriebatur eos in suis conventibus nocturnis, extincto lumine, in execranda facinora proruere, adulteria, incestus, peccata contra naturam, promiscuam libidinem exercere; addebatur ipsos eo atrocitatis procedere; ut proprios infantes trucidarent, ut eorum carnibus & sanguine vescerentur; demum tot infamia ipsis imputabantur crimina, tot horrendis impetebantur calumniis; ut vix in lucem prodire, auderent. Ex altera parte Magistratus, Principes, Reges, Imperatores, denique omnes, qui erant in autoritate constituti, adversus religionem Christianam grassabantur. Ad ejus propagationem cohibendam, omnibus eam amplectentibus, bonorum jacturam, atrocissima supplicia, mortem

ipſam, legibus, & edictis intentabant, & ut iſtæ leges, iſta edicta certius ſuum fortirentur effectum, de facto ſummâ diligentia Chriſtiani inquirebantur, deprehenſi in atros carceres detrudebantur, & quaſi coacervabantur, poſtea ad iudices trahebantur, ibique, aut Chriſto renuntiandum, & Thus idolis adolendum, vel mors in horrendis, & illuſusque ſæpe inauditis cruciatibus ob-eunda; nemini parcebatur, non ætas, non ſexuſ, non conditio a ſupplicio eximere, aut illud imminuere poterant. Horreſcit animus, quando ſibi revocat immania tormenta, quibus pueri adoleſcentes, juvenes, virgines, ſenes plusquam nonagenarii cruciabantur. *Ligabantur*, inquit Sanctus Auguſtinus, lib. 2º de civitate Dei, cap. 6º, *includebantur, cadebantur, torquebantur, urebantur, trucidabantur, & multiplicabantur*. Sic tractabantur, qui religionem Chriſtianam profitebantur. Hic porro increduli proprium cor conſulant, & dicant nobis, quid de hoc obſtaculo ſentiant.

Tandem obſtaculum quintum manabat ex qualitate ſtatu, & conditione eorum, quibus ſolis Chriſtianæ religionis propagandæ cura committebatur; quinam enim erant illi homines, qui ad tantum opus mittebantur? erantne viri nobilitate, divitiis, ſcienciâ, famâ, aut potentiâ præſtantes; qui varios populos aut pecuniarum largitionibus, aut eloquentiæ floribus, aut dialecticæ ſubtilitatibus, aut ſaltem armorum virtute, in ſuas partes trahere poſſent? nequaquam: ſed erant ex infimâ plebe ruſtici, obſcuri nominis, & vix in propria patria cogniti: erant duodecim piſcatores egeni, inermes, rudes, illiterati, ad eloquentiæ, & dialecticæ nomen

usque ignorantes. En præcones, qui non in persuasibilibus humanæ sapientiæ verbis, sed solius Christi virtute, opus non modo arduum, sed vim & activitatem cujuscumque causæ creatæ evidenter superans, susceperunt, & brevi tempore feliciter perfecerunt. En viri, qui idola omnium gentium a tot annorum millibus, summa veneratione conservata, & adorata prostraverunt; qui homini publice cruci affixo, tanquam malefactori, in omnibus terræ plagis, templa, & altaria erigi, atque cultum latriæ, tanquam supremo numini, ab omnibus populis exhiberi fecerunt, qui mysteriorum non obscurorum duntaxat, & inintelligibilium; sed in speciem rationi adversantium fidem; præceptorum ad hoc usque tempus inauditorum, & vehementissimas naturæ propensiones frænantium præxim, ubique stabilierunt; qui ingenti hominum cujuslibet ætatis sexûs, conditionis multitudini, religionem, cujus erant præcones, ita persuaferunt, ut omnium bonorum jacturam pati, atrocissimos cruciatus perferre, mortem ipsam obire maluerint, quam huic religioni renuntiare; qui tandem ipsos philosophos, gentium doctores, magistratus, reges, imperatores subjecerunt, atque ex tyrannis, doctrinæ suæ sectatores ardentissimos reddiderunt. Si quis ibi digitum Dei non advertat, cum eo non est disputandum, mente captus est.

Huic annotationi finem imponimus, celebri illo dilemmate, quo Sanctus Augustinus sui temporis incredulos premebat. Vel religio Christiana propagata fuit mediantibus miraculis, vel sine miraculorum auxilio. Si prius, hæc religio est divina; siquidem solus Deus

miracula patrare potest; si posterius; ipsamet religionis hujus, per totam terrarum orbem, propagatio est non solum miraculum, sed maximum omnium miraculorum; ac proinde non nisi Deum, habere potest authorem.

ANNOTATIO TRIDECIMA.

De Martyribus.

1. Henricus Dodwellus, anno 1684^o. in dissertatione 11^a, in vulgus spargere ausus est, paucos admodum fuisse Martyres, in primævis Ecclesiæ persecutionibus; ast ipsum in hoc errasse constat ex testimonio scriptorum, præsertim veterum. Sanctus Irenæus lib. 4^o. adversus Hæreses sic loquitur: *Ecclesia, in omni loco, ob eam, quam habet, dilectionem, multitudinem martyrum in omni tempore præmittit ad Patrem.* Et Sanctus Cyprianus, de exhortatione Martyrum, cap. 11^o: *numerari non possunt Martyres Christiani; quod si tantus ostenditur, & probatur martyrum numerus; nemo difficile, vel arduum putet esse martyrem fieri; quando vides, Christianorum martyrum populum non posse numerari.* Lactantius loquens de solis martyribus, qui jubente Diocletiano, Nicomediæ passi fuerant, sic habet: *Nicomediæ comprehensi Presbyteri ac Ministri, & sine ulla probatione, ad confessionem damnati, cum omnibus suis adducebantur, omnis sexûs ac ætatis homines, ad conflagrationem rapti, nec singulis, quoniam tanta erat multitudo, sed gregatim circumdati, igne ambiebantur, domesticis alligatis ad collum molaribus, mari mergebantur; nec minus in ceterum populum, perse-*

cutio violenter increbuit. Idem non minus expresse tradit Sanctus Augustinus, sermone 152, alias 500: *unus dies passionis martyrum, si computetur, millia hominum invenientur coronatorum.* Et Arias, primâ parte, de imitatione Christi, cum Genebrardo, putat martyrum multitudinem, ad usque sua tempora, ita excrevisse, ut, si illorum festa, per totius anni dies, distribuerentur; singulis diebus, triginta millium triumphii celebrandi forent.

2. Baronius, & alii scriptores referunt diversa tormentorum genera, quibus Martyres cædebantur, alii in Bovem candentem phalaridis; alii in Ollam ferventem; alii in Rogum ardentem mittebantur; quidam in sacco excorio, una cum cane, gallo, serpente, & simia, inclusi, in mare projiciebantur; quidam melle delibuti, & ad Palum alligati, muscarum moribus exposebantur; quidam duabus scaphis ita involvebantur, ut caput, manus, & pedes duntaxat ad volatilium escam prominerent; quidam in exenteratis animalibus detinebantur, usque dum foetore perirent; multi ad bestias damnabantur, multi vel flagellis plumbatis, usque ad mortem, dilaniabantur, vel securi, aut gladio, percutiebantur.

3. Quamvis horrenda sint illâ tormenta; ea tamen non patienti duntaxat, sed alacri animo, perferebant Martyres; audiat Lactantius, lib. 4^o. institutionum, cap. 13^o: *latrones, inquit, & robusti corporis viri ejusmodi lacerationes perferre nequeunt, exclamant, & gemitus edunt, vincuntur dolore nostri autem, ut de viris taceam, pueri, mulierculæ, tortores suos,*

taciti vincunt, & exprimere illis gemitum nec ignis potest, &c. Tanta eorum erat fides, tanta felicitatis cito obtinendæ fiducia.

ANNOTATIO DECIMA QUARTA.

De Ecclesiæ disciplinâ, tribus prioribus sæculis.

1. De doctrina Ecclesiæ, sive dogmaticâ, sive morali, hic non agitur. Cum enim doctrina, hæc sit invariabilis, semper fuit, & semper erit eadem. Sed agitur de disciplina, quæ, juxta locorum & temporum circumstantias, mutari potest, & de facto varias subiit mutationes. Circa primitivam Ecclesiæ disciplinam, luculentum habemus testimonium Sancti Justinii, qui secundo sæculo florebat, quique in apologia, quam pro Christianis edidit, sic loquitur: *Christiani Synaxim agunt die solis, omnes qui in oppido, vel agris morantur conveniunt in eundem locum; commentaria Apostolorum & Prophetarum scripta leguntur: is qui præest admonet & hortatur, ut ea, quæ lecta sunt bona, imitentur. Sermone factò, tum surgimus omnes, atque comprecamur; sub finem precum, nos inter nos osculo salutamus; eique qui præpositus est fratribus, panis offertur, & poculum aquæ, & vino temperatum; ex eis quæ cum gratiarum actione consecrata sunt, unusquisque participat, eademque ad eos, qui absunt, Diacono dantur perferenda. Ex his verbis sequitur 1º priores Christianos jam diem solis seu dominicam observasse. Celebrabant quoque, & quidem magnâ cum solemnitate dies Paschæ, Pentecostes, & natalis Domini, ut*

constat, ex historiæ monumentis. Sequitur 2^o, hisce temporibus, sicut & nunc, Apostolorum, aut Prophetarum scripta ante consecrationem lecta fuisse, concionem ad populum habitam fuisse. Sequitur 3^o, in diebus quibus sacra mysteria celebrabantur, omnes Christianos Eucharistiæ participasse; siquidem, & præsentibus distribuebatur, & ad absentes per Diaconos deferebatur; imo, ut aliunde constat, ipsismet infantibus lactentibus, Eucharistia sub specie vini, olim dabatur. Ingravescente persecutione, Sacrosancta Eucharistia in manus Laicorum dari solebat, hanc in domos privatas asportabant, asservabant, & tandem tempore opportuno, fuebant.

2. Circa administrationem baptismi, non eadem ac nunc erat disciplina. Qui ad hoc Sacramentum præparabantur, dicebantur Catechumeni, & in duplicem classem audientium, scilicet & competentium, dividebantur. Audientes mysteria fidei edocebantur, competentes, ea jam edocti, pietatis operum exercitio proxime ad Sacramenti receptionem disponebantur. Ad hos diriguntur multi Sancti Augustini sermones. Tunc baptismus non aquæ infusione, sed trina in aquam immersione, cum invocatione Sanctissimæ Trinitatis conferebatur. Cæterum eadem fere ac nunc ceremoniæ adhibebantur; scilicet interrogationes, exorcismi, insufflationes, unctiones verticis, sapularum, & pectoris; manuum impositiones &c. Quantum ad tempus baptismi conferendi, citra necessitatis casum, nonnisi in sabbatis Paschæ, & Pentecostes pervigilis administrabatur.

3. Qui, post baptismum, in peccata gravia & publica, præsertim adulterium, homicidium & idololatriam prolapsi fuerant, publicæ subijciebantur poenitentiae;

cujus quatuor gradus distinguebantur. Primus gradus erat flentium, qui a foribus Ecclesiæ arcebantur, qui- que cinere conspersi, faccis & ciliciis cooperti, & ad humum prostrati templum ingredienti- bus orabant; ut pro se preces funderent. Secundus gradus erat audientium, qui, intra fores Ecclesiæ admittebantur, atque in ea navis parte versabantur, quæ Narthex dicebatur; ibi conciones audire, priorique missæ parti participare poterant; sed immediate, ante offertorium, unâ cum Catechumenis foras, monente Diacono, expellebantur. Tertius gradus erat prostratorum, qui intra templi ambitum, usque ad ambonem, admittebantur; semper genuflexi, variis pœnis, & laboribus castigabantur; frequenter super eos manus imponebantur, & orationes fundebantur; at instante offertorio, foras quoque mittebantur. Hæc stadio erat omnium severissima, & ab antiquis, proprie pœnitentia vocabatur. Quartus gradus erat consistentium, qui cum fide- li populo ad finem usque sacrificii remanebant; attamen sacrificanda non offerebant, nec Eucharistiæ participabant. Hæc pœnitentia publica erat magis vel minus diuturna, pro gravitate criminum. Videmus in canonibus Sancti Basilii ad Amphilo- chium, quod ille præsul præscribat Mœchis, annos pœnitentiæ publicæ quindecim, scilicet quatuor in ordine flentium, quinque in ordine audientium, quatuor prostratorum, & reliquos duos in ordine consistentium.

4. Tribus prioribus Ecclesiæ sæculis, publici Ecclesiæ Ministri erant Episcopi, Presbyteri & Diaconi. Hinc Episcopatum, Presbyteratum, & Diaconatum esse Sacramenta divinitus instituta, convenit inter omnes Theo-

logos; quantum ad subdiaconatum, & quatuor alios inferiores ordines disputatur: hanc dirimere controversiam ad nostrum institutum non pertinet. Præter Diaconos tum institutæ sunt Diaconissæ, quibus, fœminas sacro baptismo abluendas instruendæ, provincia demandabatur. Ad id numeris, ante sexagesimum ætatis annum, eligi non poterant. Episcopi tanquam Presbyteris jure divino, superiores semper habiti sunt, & inter Episcopos, Romanus Pontifex semper primatu potitus est. Antequam Ecclesiæ Ministri eligerentur & ordinarentur, plebs, circa eorum vitam, & mores consulebatur; & quamvis fideles jus eligendi non haberent, numquam aut fere nunquam ullus, absque favente plebis testimonio ordinabatur.

5. Vestes, quibus clerici, primis Ecclesiæ sæculis, induebantur, a laïcorum vestimentis non differebant, ne scilicet Ecclesiæ Ministri a persecutoribus, qui eos potissimum impetebant, detegerentur. Attamen quando Sacra Mysteria celebrabantur, valde probabile est, adhibitas fuisse vestes peculiares. Ast quænam fuerint, & cujus formæ difficile determinari potest. Policrates, apud Eusebium, de Joanne Evangelista, & Sanctus Epiphanius, Hæresum 29^o, de Jacobo fratre Domini, testantur, quod, laminam Pontificiam fronti appensam in signum sacerdotii, & regni spiritualis gestaverint; utut sit de vestibus sacris, quæ tribus primis Ecclesiæ sæculis fuerunt in usu; certum est, tempore Sancti Hieronymi, Ministros Sacra facientes, peculiaribus indutos fuisse vestimentis, sic enim loquitur in cap. 44^o. Ezechielis: *religio divina alterum habet habitum in ministerio altaris, alterum in usu viteque communi.*

6. A sanguine suffocato & Idolotythis abstinabant primi Christiani, juxta præscriptum Apostolorum, in concilio Hierosolymitano congregatorum, aliunde quadragésimale jejunium, ante Pascha, jam observabant; & non nisi ad vesperam solvebant; sed numquam tempore Paschali jejunabant. Diebus Dominicis, & a Paschate usque ad Pentecosten stantes orabant, sæpissime quovis anni tempore, signum crucis, in fronte exprimebant; & dum suas fundebant preces, faciem, ut plurimum ad Orientem obvertebant. Hinc antiquus usus, Ecclesias ita disponendi; ut versus Orientem spectent. Rarus admodum tunc erat imaginum cultus, & quidem merito; sacræ enim imagines, & Christianos persecutoribus indicare, & fidelibus nuper ab idolorum cultu converfis, relabendi ansam præbere potuissent.

ANNOTATIO DECIMA QUINTA.

De Symbolo Apostolorum.

Symbolum quod Apostolorum appellatur, non esse ab Apostolis traditum, audaciores Critici asserere non dubitant; utrum recte aut perperam, ex sequentibus facile judicabitur.

1º. Sanctus Irenæus lib. 1º. adversus Hæreses, hoc symbolum tanquam ab Apostolis ortum citat, referendo prima ipsius verba: *per universum orbem*, inquit, *usque ad fines terræ, seminata Ecclesia, & ab Apostolis, & a Discipulis eorum accepit eam fidem, quæ est in unum Deum Patrem omnipotentem.*

2º. Tertulianus, lib. de præscriptionibus sic loqui-

tur: *in ea regula incedimus, quam Ecclesia ab Apostolis, Apostoli a Christo, Christus a Deo tradidit.* Porro nomine regulæ, illud intelligit symbolum, de quo agimus; ut patet ex lib. de velandis virginibus, cap. 1º, ubi inquit: *regula fidei una omnino est, sola immobilis & irreformabilis, credendi scilicet in unum Deum omnipotentem mundi conditorem, & in filium ejus Christum &c.*

3º. Lucifer Calaritanus lib. 2º. adversus Constantium imperatorem, hoc symbolum appellat formam disciplinæ & regulam fidei, per Apostolos traditam.

4º. Sanctus Ambrosius, lib. 1º. epistola 7ª, ad Siricum Pontificem maximum: *creditur, inquit, symbolo Apostolorum, quod Ecclesia Romana intemeratum semper custodit & servat.*

5º. Sanctus Cœlestinus primus, summus Pontifex, in Epistolâ ad Nestorium symbolum istud vocat: *symbolum ab Apostolis traditum.* Eodem modo loquuntur Sanctus Hieronymus Epistolâ 61ª, & Ruffinus in præfatione expositionis symboli ad Laurentium.

Denique juxta regulam a Sancto Augustino traditam, lib. 5º. de Baptismo: *quod universa tenet Ecclesia, nec conciliis institutum, sed semper retentum est, non nisi auctoritate Apostolicâ traditum, rectissime creditur.* Porro symbolum, de quo hic est quæstio, a nullo Concilio, a nullo Pontifice, a nullo authore exaratum legimus. Aliunde ipsum universa tenet, & semper retinuit Ecclesia. Ergo &c.

Nec obest, quod symbola Aquilejense & Orientale in aliquibus

aliquibus differant ab eo, quod servatur in Ecclesia Romana, nam hoc ultimum duntaxat symbolum, quod teste Ambrosio, Ecclesia Romana intemeratum semper custodit & servat, Apostolicum esse contendimus; quantum ad alia, fatemur, in ipsis quasdam, successu temporum, factas fuisse mutationes, & aliqua superaddita, nimirum propter novas Hæreses, quæ in illis Ecclesiis oriebantur.

ANNOTATIO DECIMA SEXTA.

De Canonibus Apostolicis.

85 numerantur Canones, qui Apostolorum nomine inscribuntur. Quidam ut Turrianus e societate Jesu, hos omnes Canones, tanquam veros & genuinos admittunt; alii ut Bellarminus & Baronius, quinquaginta duntaxat priores legitimos esse censent, reliquosque 35, quamvis a Græcis receptos repudiant; alii tandem, inter quos Natalis Alexander, hos omnes Canones spurios esse, & Aprocryphos contendunt. Hæc ultima sententia nobis probabilior videtur; propter sequentes rationes.

1^o. Si Apostolici Canones, vel saltem aliqua eorum pars esset ab Apostolis edita; fane illi omnes vel illorum aliqui fuissent, a Patribus quatuor priorum Ecclesiæ sæculorum in Canonem scripturarum novi testamenti relati, ut alia Apostolorum opera; attamen id non factum est, neque a Patribus quatuor priorum Ecclesiæ sæculorum, neque a posterioribus. Ergo &c.

2^o. Eusebius Cæsareensis, & Sanctus Hieronymus, qui tantâ diligentia Apostolorum genuina opera recen-

Pars posterior.

sent, & ea quæ ipsis falso affingebantur, fugillant, ne verbum quidem habent de illis Canonibus Apostolicis. Firmilianus & Sanctus Cyprianus, qui tanto animorum æstu, adversus Sanctum Stephanum contendebant, validum haberi non posse baptismum ab Hæreticis collatum, prorsus silent de illis Canonibus, quorum quadragesimus sextus tamen ipsorum opinionem, expressis verbis, adstruit. Sic enim habet ille canon: *Episcopum & Presbyterum Hæreticorum suscipientem Baptisma, damnari precipimus, quæ enim conventio Christi ad Belial? aut quæ pars fidelis cum infideli?* Victor Romanus Pontifex in sua, de Paschate, adversus Asiaticos controversia, numquam illos citavit Canones, quorum septimus tamen, si fuisset Apostolicus, ejus adversarios profligasset; sic enim jacet ille canon: *si quis Episcopus & Presbyter, vel Diaconus Sanctum Pascha diem, ante vernale æquinoctium, cum Judæis celebraverit; abjiciatur, sive deponatur.* Verbo dicam, omnes Ecclesiastici quatuor priorum sæculorum scriptores, prorsus tacent de illis canonibus: porro tam altum, tam diuturnum de illis canonibus silentium, in his præsertim circumstantiis, in quibus gravissimas efficaciter dirimere potuissent controversias, nonne probat evidenter hos Canones, hisce prioribus sæculis, fuisse ignotos, & consequenter ab Apostolis non exaratos? hoc neminem negare posse videtur.

3º Si prædicti Canones, ab Apostolis sunt traditi, cum plures ex illis scilicet 46^{us}, de quo supra 47^{us} & 67^{us}, Baptismum ab Hæreticis collatum reproben; ergo dicendum est, Ecclesiam errasse sub Sancto Ste-

phano, qui Baptismum ab Hæreticis collatum, ratum habuit; errasse in concilio Nicæno primo, quod ex omnibus Hæreticis, solos Paulianitas rebaptizandos esse decrevit; etiamnum errare; siquidem tanquam ratum habet baptismum Hæreticorum, dummodo formam essentialem hujus Sacramenti observent. Porro hoc dicere Hæreticum est.

4º. Synodus Romana, anno 494º. habita, præside Gelasio summo Pontifice, disertis verbis nostram adstruit sententiam: *liber*, inquit *Canonum Apostolorum Apocryphus*. Plures aliæ possunt afferri rationes idem probantes; sed per tempus non licet. Fatemur tamen quod illi Canones sub nomine Apostolorum citentur a diversis conciliis, tum particularibus, tum generalibus; item a pluribus summis Pontificibus, & aliis authoribus maximæ notæ, sed non citantur sub nomine Apostolorum, nisi quia tunc temporis, alio nomine non cognoscebantur; & quando hoc modo citantur a Conciliis & summis Pontificibus, aut aliis, mens citantium non est decernere, utrum illi canones verè aut falso Apostolis tribuantur; siquidem ipsorum scopus hoc non exigit, sed est duntaxat ipsos præcise citare; quia, quamvis non sint Apostolici, attamen non omni authoritate in Ecclesia destituebantur.

ANNOTATIO DECIMA SEPTIMA.

De Constitutionibus Apostolicis.

Constitutiones quæ, nomine Apostolorum, inscribuntur, octo libris sunt comprehensæ. Eas è græco, in

latinum sermonem transtulit Bovius, & anno 1561^o, in lucem protulit. Has constitutiones esse Apocryphas ac Apostolis suppositas, graves suadent rationes.

Ac 1^o. quidem decretum Gelasii summi Pontificis, qui in synodo Romana supra laudatâ, sic habet: *item itinerarium nomine Petri Apostoli, quod appellatur Sancti Clementis, libri octo Apocryphum*. Porro libri octo, nomine Clementis inscripti sunt ipsæmet constitutiones, de quibus agimus.

2^o. Responsio Cardinalis Humberti, qui a Leone nono legatus Constantinopolim missus est, quique Nicætæ Pætorato, quædam constitutionum Apostolicarum loca objicienti, contra sabbathi Jejunium; his verbis respondet: *hoc asserere conaris, ex Apocryphis libris & Canonibus, pari sententiâ Sanctorum Patrum, repudiatis*. Ex qua responsione sequitur, hanc tunc fuisse, de his libris, sedis Apostolicæ, cujus legationem gerebat Humbertus, sententiam.

3^o. Silentium Patrum priorum sæculorum de his Constitutionibus; estne enim credibile, quod si hæ Constitutiones ab Apostolis manassent, & ut tales a Patribus habitæ fuissent, ipsas tamen numquam citassent, nequidem in his controversiis, quarum objecta in his Constitutionibus expresse tractantur? nemo id sibi umquam suadebit.

4^o. Errores, quibus scatent prædictæ Constitutiones. Enim vero de Divinitate Filii, & Spiritus Sancti male sentiunt, quartum conjugium, & deinceps, manifestam esse scortationem decernunt, Baptismum ab Hæreticis